

Rozbor plnění šlechtitelského programu plemene norický kůň za rok 2021

1. Úvod.

Pokračující zdravotní omezení související s infekcí Covid 19 poznamenala v roce 2021 především propagaci norických koní při jejich veřejných vystoupeních. Standardní šlechtitelská opatření jako je evidence narozených hříbat, zápis klisen do plemenné knihy ve věku 3 let, zkoušky výkonnosti klisen a výběr hřebců do plemenitby se podařilo realizovat bez komplikací a v odpovídajících termínech.

2. Stav populace plemene.

Na počátku roku 2021 bylo v Ústřední evidenci koní ve Slatiňanech evidováno 1344 norických koní, což je poprvé nejnížší počet ze tří chladnokrevných plemen koní pro něž je v ČR vedena plemenná kniha. Ke stejnému datu bylo v ÚEK evidováno 1971 koní plemene ČMB a 1365 koní plemene SN. Přestože dochází v posledních letech k celkovému poklesu počtů chladnokrevných koní v ČR, je u norických koní tento pokles nejvýraznější a za posledních 10 let představuje přibližně pokles o 40 % stavů. U českomoravského belgického koně je tento pokles zhruba o 15 % a u slezského norika je dokonce v posledních letech zaznamenáno zvyšování početních stavů. Pokles početních stavů norických koní souvisí především se skutečností, že toto plemeno není zařazeno do genetických živočišných zdrojů ČR a není z tohoto titulu finančně podporováno, což se projevuje na ekonomice chovu těchto koní. Na druhé straně otevřenost plemenné knihy norického koně vytváří podmínky pro šlechtění bez omezujících podmínek pro ČMB a SN, kde by mělo jít z principu genetických zdrojů o udržovací šlechtění a měl by být významně omezen i prodej koní těchto dvou plemen do zahraničí (vývoz by měl podléhat schválení MZe).

Celkový pokles počtů chladnokrevných koní je způsoben především poklesem možností pracovního využití těchto koní. Jejich rozhodující uplatnění, kterým v poslední době je práce v lesním hospodářství především při přibližování dřeva, je postiženo kůrovcovou kalamitou, v jejímž důsledku docházelo ve většině lesních porostů k plošnému kácení pomocí moderních technických prostředků (harvestory). Vznikly obrovské holiny, kde se začíná s postupnou obnovou lesa a bude trvat celá desetiletí, než bude na těchto plochách obnovena probírková těžba, při níž je uplatnění práce koní neefektivnější.

Druhým důvodem nedostatku práce pro koně je skutečnost, že současní pracovníci odpovídající za hospodaření v lesních porostech nemají zkušenost ani znalosti o možnostech využití koní v lesním hospodářství a nemají snahu upřednostnit tento z hlediska ekologie nejvhodnější a často i nejehospodárnější postup před využitím těžké techniky, která lesní porosty prokazatelně více poškozují. Ke změně v této oblasti by mohly významně přispět vzdělávací programy středních a vysokých škol v oblasti lesnictví.

Ve snaze změnit tento přístup byla navázána spolupráce Svazu chovatelů a přátel norika, z.s., (SCHPN) jehož prostřednictvím realizuje ASCHK jako Uzané chovatelské sdružení od 1. 7. 2021 šlechtitelskou činnost v chovu norických koní, s LČR, s.p. a ČZU v Praze – Školním lesním podnikem ČZU v Kostelci nad Černými lesy. Cílem této spolupráce je vytvořit podmínky pro zajištění lepší informovanosti pracovníků lesních závodů o možnostech využití koní, případně získat podporu pro šlechtitelská opatření v chovu norických koní. LČR poskytly SCHPN dar účelově zaměřený na podporu reprodukce norických koní ve výši 100 000,- Kč a tyto prostředky byly beze zbytku vyplaceny chovatelům, u kterých se v roce 2021 narodilo norické hříbě z čistokrevné plemenitby. Školní lesní podnik ČZU vytvořil příznivé podmínky pro uspořádání dvoudenního školení pro chovatele, věnovaného problematice výcviku koní v tahu. Toto školení úspěšně absolvovalo 22 účastníků, z toho pouze třetina byli členové SCHPN.

Za velmi významný příspěvek k rozvoji šlechtitelské práce považujeme příslib vybudování odchovny pro norické koně v Kostelci nad Černými lesy, která je plánována ve spolupráci s ČZU a LČR. Je naděje, že obě tyto významné organizace budou nadále participovat na rozvoji chovu norických koní v ČR, zvláště po předpokládané změně názvu plemene na název český norik.

V závěru roku 2021 byl celkový počet norických koní 1305, tedy o 39 méně, než na počátku

roku. U ČMB se za rok 2021 zvýšil celkový počet o 25, u SN o 49. Už toto jednoduché srovnání naznačuje, že přes veškerou snahu Svazu chovatelů a přátel norika o rozvoj plemene dochází stále k jeho poklesu.

Stav plemenných koní ke konci roku 2021 zahrnuje 41 hřebců a 501 klisen. Z celkového počtu klisen je 200 v hlavní plemenné knize, to je 39,9 % a 231 v plemenné knize, to je 46,1 %. Zbývající klisny jsou zařazeny v pomocných plemenných knihách (14 %). Podíl klisen v hlavní plemenné knize na úrovni 39,9 % považujeme za neúměrně vysoký a je důsledkem dřívější tendence zařazovat klisny do vyšších oddílů plemenné knihy. Podle našeho názoru by se tento podíl měl perspektivně pohybovat kolem 20 %, což by zahrnovalo skutečně nejkvalitnější klisny v populaci.

Počet klisen na jednoho plemenného hřebce činí 12,22, což je dostatečný počet pro udržení nepřibuznosti potomstva.

3. Výsledky testování a posuzování.

Zkoušky výkonnosti hřebců i klisen probíhaly v roce 2021 v souladu se šlechtitelským programem a s časovým plánem. Do plemenné knihy byli v roce 2021 zapsáni následující 3 hřebci:

- 64/964 Vaitar po 1155 Vespan z matky 72/336 Terinka, který při zkouškách výkonnosti obdržel hodnocení 8,75 bodu za exteriér a 8,88 bodu za výkonnost a v rámci 10 chladnokrevných hřebců se umístil na 3. místě. Je zařazen do chovu jako **2919 Vaitar**.

- 64/977 Vesnar po 1155 Vespan z matky 72/336 Terinka, který dosáhl hodnocení za exteriér 8,63 bodu a za výkonnost 8,9 bodu a umístil se na 2. místě. Je zařazen do chovu jako **2920 Vesnar**.

- 14/190 Sam po 1273 Zentus Schaunitz XVI z matky Hochberg Schaunitz-53/Tůžba, který získal 8,56 bodu za exteriér a 8,68 bodu za výkonnost a mezi chladnokrevnými hřebci se umístil na 6. místě. Je zařazen do chovu jako **2921 Zekon**.

4. Nejlepší chovy a koně.

Vyhodnocení nejlepších chovů je problematické, neboť výsledek takového hodnocení závisí na zvolených kritériích. S ohledem na klesající počet chovaných koní norického plemene se domníváme, že by bylo vhodné v letošním roce upozornit na chovy nebo na jedince, kteří historicky největší měrou přispěli ke zvýšení početních stavů chovaných koní. Analýza aktivní populace norických koní, využitelných v současnosti pro šlechtění plemene, podle chovatelů ukázala, že nejvíce se na počtu chovaných koní podílejí následující chovatelé: Hřebcín Jeníkov 85, LZ Teplá 67, Ing. Calta 58, Zuzana Juráňová 48, Daniela Kodadová 32, Vojtěch Tomek 22, František Koutný 20, Zdeněk Janda 18, Jiří Zasadil 18, Ladislav Švec 15.

Podíváme-li se na počet narozených hříbat v roce 2021 je třeba ocenit Zuzanu Juráňovou, v jejímž chovu se narodilo 7 hříbat, shodně po třech hříbátech odchovali v letošním roce tři chovatelé a to Petr Procházka, Vojtěch Tomek a Jiří Zasadil.

Podobné kritérium můžeme použít pro výběr nejlepších hřebců. K datu 15. 11 byly vyhodnoceny výsledky zapouštění klisen jednotlivými hřebci podle odevzdaných připouštěcích rejstříků. Výsledky získané tímto způsobem nejsou přesné, protože mnozí majitelé plemenných hřebců rejstříky včas neodevzdali. Předpokládáme však, že zodpovědnější majitelé a tím také majitelé, jejichž hřebci mají významnější podíl na reprodukci plemene rejstříky odevzdali. Z těchto hřebců zapustili nejvíce klisen 1334 Direkt – 25, 2443 Venouš – 14 a 2450 Rapan – 10.

Nejlepší klisny zapsané v roce 2021 do plemenné knihy norického koně byly předvedeny na celostátní výstavě tříletých klisen a hříbat v Pardubicích. Na prvních třech místech se umístily klisny 21/369 Vranka (1334 Direkt, 21/715 Vesna) v majetku Matouše Dufka, 19/19 Charlota sedlická (1445 Streit, 19/836 Chanel) v majetku Eduarda Prexla a 34/309 Shelby (1594 Falstr, 34/707 Shadow) v majetku Česlava Hejla.

Z norických hříbat byla na stejné výstavě jako nejlepší vyhodnocena hříbata 87/867 Falco (2204 Frigo, 11/521 Lucka) v majetku Milady Řechkové, 13/59 Zara (1273 Zentus Schaunitz XVI, Neugot z Netolic I-59/Odesa) jejímž chovatelem je Ludmila Hrušková a současným majitelem Luděk Musil a 34/377 Šíta (2585 Glen, 34/657 Shary) v majetku Evy Zadákové.

5. Počty zapsaných hřebců a klisen do PK.

Aktuální počet plemenných koní ve čtvrtém čtvrtletí roku 2021 plemene norik je podle údajů ÚEK 544. Pro srovnání uvádíme počet plemenných koní u plemene ČMB který činí 812 a SN, který činí 590. Norický kůň je tedy v současnosti nejméně početným plemenem chladnokrevných koní v ČR.

Do chovu byli v roce 2021 zařazeni 3 hřebci.

V roce 2021 bylo zařazeno do chovu 14 klisen, z toho 7 do HPK, 6 do PK a 1 do PPK. Z tohoto počtu pouze 10 klisen absolvovalo zkoušky výkonnosti s průměrným bodovým hodnocením 8,35 bodu.

6. Prezentace plemene na výstavách.

V roce 2021 byly opět obnoveny celostátní výstavy na nichž je možné jednotlivá plemena koní odpovídajícím způsobem představit. Plánovaná jarní výstava Tech Agro v Brně byla několikrát odložena a místo v jarním termínu proběhla až na počátku září.

30.7. 2021 proběhla oblastní jihočeská přehlídka chladnokrevných koní v Zemském hřebčinci v Písku. Tato přehlídka zahrnovala zápis tříletých klisen do plemenné knihy, zkoušky výkonnosti klisen a výstavu klisen a výstavu hříbat pod klisnou. Z důvodu nízkého počtu chladnokrevných klisen byla výstava i zkoušky výkonnosti společné pro klisny i hříbata všech tří chladnokrevných plemen. Z norických klisen byla při zápisu do plemenitby nejlépe hodnocená 18/608 Dixie (1837 Neugot z Borčic, 18/966 Dita) v majetku Jana Vrby, která získala za zevnějšek 8,625 bodu. Nejlepší výsledek zkoušky výkonnosti dosáhla klisna 19/19 Scharlota sedlická (1445 Steit, 19/836 Schanel), která obdržela 8,375 bodů za exteriér a výsledek její zkoušky výkonnosti byl 9,066.

Při hodnocení hříbat pod klisnou komise posuzovala stupeň vývinu s ohledem na věk, plemenný typ a pohlavní výraz, exteriér a mechaniku pohybu z důrazem na pohyb v kroku. Doplnujícím kritériem byly projevy temperamentu a charakteru. Nejúspěšnější v této kategorii byla hnědka Zara (1273 Zentus Schautitz XVI, 26/771 Lucerna) v majetku Vojtěcha Tomka, která disponovala celkovou harmoničností, kvalitní mechanikou pohybu a odpovídající kostnatostí, která je pro chladnokrevné koně významná a v posledních letech se postupně vytrácí. Tato klisnička se stala i celkovou šampionkou výstavy.

Velmi významnou a velmi úspěšnou byla prezentace norických koní na celostátní výstavě Země Živitelka konané 26. až 31. srpna 2021. Na základě dohody s vedením výstaviště byl v prostorách výstaviště vytvořen nový prostor určený speciálně pro prezentaci norických koní. Na tomto prostoru probíhal dopoledne i odpoledne program trvající více než 2 hodiny a zahrnující předvedení všech kategorií norických koní na ruce a ukázkou dospělých koní při práci pod sedlem i v zápřeži. Pro informaci návštěvníků byla zpracována brožura v rozsahu 12 stran představující norického koně jako plemeno koní chované nejdéle na území současné České republiky. Tato brožura byla vydána Výstavištěm ČB v nákladu 1000 výtisků a už třetí den výstavy musel být zajištěn její dotisk. Tato informace je dokladem o zájmu diváků o prezentaci norických koní. Výstavy se účastnilo 16 dospělých norických koní a 6 hříbat, jako kontrast oproti mohutným chladnokrevníkům byla dohodnuta spolupráce se Svazem chovatelů Shagya araba v ČR, který předvedl 4 koně tohoto ušlechtilého plemene na ruce i pod sedlem.

I přes nepřízeň počasí (téměř celou dobu výstavy přšelo) a obtížný terén (výstavní prostor už byl druhý den výstavy rozbahněný) se podařilo ukázat ochotu, ovladatelnost a připravenost norických koní. Součástí předvedení byla i ukázkou správného postupu výcviku koní v zápřeži a celé předvádění bylo provázeno odborným komentářem zahrnujícím i souvislosti z oblasti chovu hospodářských zvířat a zemědělství jako celku.

Za velmi úspěšné považujeme sobotní odpolední předvádění koní zaměřené především pro odbornou veřejnost a zahrnující ukázkou správného převádění koní na výstavách a posuzování jednotlivých vlastností koní.

Ve dnech 5. až 8. září probíhala v Brně výstava Tech Agro, kde opět v jednotlivých vystoupeních byli předvedeni noričtí koně všech kategorií (hřebci, klisny, hříbata). Reakce diváků naznačily, že ukázkou norických koní byla velmi oblíbená. Pozitivní ohlas byl především na ukázkou společné

čtverylky norických hřebců a klisen pod sedlem.

7. Výsledky reprodukce při realizaci ŠP (Inseminace, přirozená plemenitba, nejvyužívanější plemenici).

Výsledky připouštění v roce 2021 jsou zajímavé u hřebců 729 Dir (6), 1334 Direkt (25) 2450 Rapan (9), 2443 Venouš (14). V inseminaci se uplatnil 1443 Streit, kterým bylo zapuštěno 13 klisen.

Z hlediska počtu narozených hříbat v roce 2021 stojí za zmínku 1334 Direkt (9), 2585 Glen (6), 1273 Zentus Schaunitz XVI (6), 2601 Zero vrbecký (4) a 2205 Vielto Vulkan XVIII (4). Celkem se v roce 2022 narodilo 43 norických hříbat.

8. Selektce – důvody vyřazování s ohledem na chovný cíl.

S ohledem na pokles populace chovaných koní je selektce v zásadě omezena na selektci zdravotní. U klisen je zapsána do příslušného oddílu plemenné knihy každá klisna, která se dostaví k zápisu a která splňuje požadovaná kritéria z hlediska původu a zevnějšku. Jiná situace je u hřebců, kde je uplatňována pozitivní selektce, což znamená, že je z narozených hříbat vybráno jen několik hřebců do odchoven chladnokrevných hřebců v ZH Písek nebo ZH Tlumačov. Protože ZH Tlumačov je v oblasti, kde jsou spíše chováni slezští norici, není do této odchovny zařazen žádný norický hřelec. V ZH Písek byl v roce 2020 vybrán do odchovny jeden norický hřebeček u něhož je ale předpoklad vyřazení z důvodu nespuštění obou varlat. V roce 2021 je z 5 hřebečků pouze 1 norik. Při výběru hřebců proto nelze spoléhat na působení Zemského hřebčince, ale perspektivní hřebci musí být vybírání ze země, podobně, jako tomu bylo u hřebců zařazených v roce 2021. Za zmínku stojí vyřazení hřebce 1441 Nero bečvanský, kterého při jarní kontrole, měření a hodnocení jednotlivých hřebců na stanicích komise doporučila vyřadit z PK norika pro nevhodný charakter a nezvladatelný temperament.

9. Priority pro příští rok.

Základní prioritou chovu norických koní pro příští období je vytvořit podmínky pro udržení nebo pokud možno navýšení počtu chovaných koní tohoto plemene. Neustálý pokles počtu chovaných koní, způsobený převahou vyřazovaných koní nad počtem nově zařazených, směřuje k postupné likvidaci tohoto plemene v rámci České republiky. Udržení dostatečného počtu koní je také zároveň nezbytným předpokladem udržení jejich kvality, protože při snižujících se počtech není možné věnovat dostatečnou pozornost selektci nevhodných jedinců, což z hlediska zootechniky vede nutně k poklesu kvality populace jako celku.

Svaz chovatelů a přátel norika, z.s. ve spolupráci s ASCHK ČR se snaží vytvořit podmínky pro změnu tohoto trendu cestou několika opatření, které lze shrnout do těchto bodů:

1. Zavedení jednotlivých kroků upraveného nového Šlechtitelského programu a Řádu plemenné knihy zahrnujícího i změnu názvu plemene na český norik.

2. Navázání úzké spolupráce s LČR, která směřuje nejen k podpoře reprodukce norických koní, ale především k zajištění pracovního využití koní při práci v lesním hospodářství.

3. Systematické vzdělávání chovatelů norických koní s cílem zvýšit jejich odbornost využitelnou při šlechtění českého norika.

4. Postupné zpracování kontroly dědičnosti jednotlivých znaků a vlastností a poskytnutí jejich výsledků ve srozumitelné formě chovatelům.

16. 2. 2022

RPK norický kůň